

УДК 378.015.31:17.022.1:378.6:61-057.875:001

DOI: [10.35619/pse.vi5.142](https://doi.org/10.35619/pse.vi5.142)

Ольга ДАНКОВИЧ

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки вищої школи та суспільних дисциплін
Тернопільського національного медичного університету
імені І. Я. Горбачевського,
м. Тернопіль, Україна
ORCID: 0000-0001-6036-2829
e-mail: hrystenko@tdmu.edu.ua

ЦІННОСТІ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ У МІЖНАРОДНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. У статті проаналізовано основні цінності студентів-медиків у контексті міжнародних наукових розвідок та охарактеризовано вплив їх імплементації на вдосконалення освітнього процесу в медичних університетах України. За результатами контент-аналізу наукових праць зарубіжних учених визначено три групи актуальних цінностей майбутніх лікарів, а саме: соціальні та моральні, комунікативні, професійні. З'ясовано, що цінності студентів-медиків є предметом досліджень учених з багатьох галузей науки, що актуалізує міждисциплінарний підхід у вищій медичній освіті як умову ефективного формування професійних цінностей майбутніх фахівців. Доведено, що широке обговорення науковцями з різних країн проблеми етичних зобов'язань у процесі впровадження технологій сприятиме вдосконаленню навчальних програм з біоетики в медичних університетах, а обґрунтування вченими емпатії як професійної цінності й умови гуманного догляду в сфері охорони здоров'я сприятиме укладанню медичних освітніх програм, в яких емпатія буде однією з професійних компетентностей. Здобуті наукові дані можуть допомогти покращувати методику формування емпатії студентів-медиків шляхом цілеспрямованої діяльності, рольових ігор (прийняття ролі пацієнта), а також культури ментального здоров'я, що впливає на емпатичну поведінку майбутніх лікарів.

Ключові слова: цінності, моральні цінності, професійні цінності, студенти-медики, емпатія.

Постановка проблеми. Світ і, зокрема, Україна сьогодні стикаються з низкою викликів, пов'язаних із глобальними проблемами людства, серед яких пандемії, бідність, тероризм, війни, що негативно впливають на фізичне й психічне здоров'я населення, соціальний добробут в цілому. Незамінна конструктивна роль у цьому контексті належить фахівцям медичної галузі, покликаним рятувати людину в складних сучасних реаліях. Тому, медична освіта отримує запит від суспільства на підготовку професіоналів, здатних не лише надавати якісну медичну допомогу, а й готових реагувати на непередбачувані ситуації, співчувати людям, які страждають, жертвувати своїм здоров'ям і

життям, як наприклад, медичні працівники на фронті. Ці усі завдання нелегко виконувати, а тому студенти-медики потребують системи цінностей, яка закладає основи моральної сили, мудрості і мужності.

Ціннісно орієнтована вища освіта допомагає молодим людям формувати й розвивати їх систему цінностей, де професійні якості займають чільне місце. З огляду на зазначене, проблема формування цінностей у студентів-медиків зберігає свою актуальність для науково-педагогічного обґрунтування, зокрема в контексті міжнародного дискурсу. Виникає необхідність акумулювати ідеї вітчизняних та зарубіжних науковців щодо визначення пріоритетних цінностей та їх ефективної імплементації в освітню практику медичних закладах вищої освіти України. Це дослідження фокусується на аналізі зарубіжного досвіду артикуляції цінностей студентів-медиків у науковому просторі, оскільки він недостатньо вивчений для цілісного аналізу.

Аналіз останніх досліджень із проблеми. Базові ідеї аксіологічного підходу, положення педагогічної аксіології, що формують науково-методологічне підґрунтя досліджуваної проблеми, репрезентовано у працях вітчизняних науковців, серед яких І. Бех, О. Вишневський, В. Євтух, І. Зязюн, Т. Калюжна, В. Крижко, Я. Любивий, Л. Назаренко, М. Підлісний, М. Попов, М. Попович, О. Сухомлинська, Н. Ткачова, В. Ципко. Різні аспекти гуманізації медичної освіти, розвитку медичної етики й деонтології, виховання гуманності, формування моральних, біоетичних цінностей, особливості ціннісно-мотиваційної сфери студентів-медиків досліджували О. Андрійчук, А. Вихрущ, Т. Дем'янчук, Н. Запорожан, Ю. Колісник-Гуменюк, В. Кравченко, Ю. Кундієв, М. Лісовий, Х. Мазепа, В. Москаленко, П. Назар, Л. Переймибіда, Г. Терешкевич, Я. Цехмістер, В. Шпак. Розвиток гуманітарних цінностей професійної культури у студентів-медиків, формування професійних якостей у медсестер у сучасному світі та нові глобальні тенденції та інновації в медичній освіті в цілому аналізували О. Задорожна, О. Ісаєва, Г. Шайнер, М. Шумило. Водночас за результатами історіографічного огляду досліджуваної проблеми, з'ясовано, що зарубіжний досвід визначення й реалізації цінностей студентів-медиків недостатньо представлений в українському науковому дискурсі.

Мета статті – проаналізувати основні цінності студентів-медиків у контексті міжнародних наукових розвідок та змодельовати вплив їх імплементації на вдосконалення освітнього процесу в медичних університетах.

Виклад основного матеріалу дослідження. За результатами інформаційного наукового пошуку з проблем формування та реалізації системи цінностей студентів-медиків у цифровому контексті наукометричної бази Scopus, ми отримали дані про науковців, які репрезентували найбільше досліджень із зазначеної тематики (рис.1).

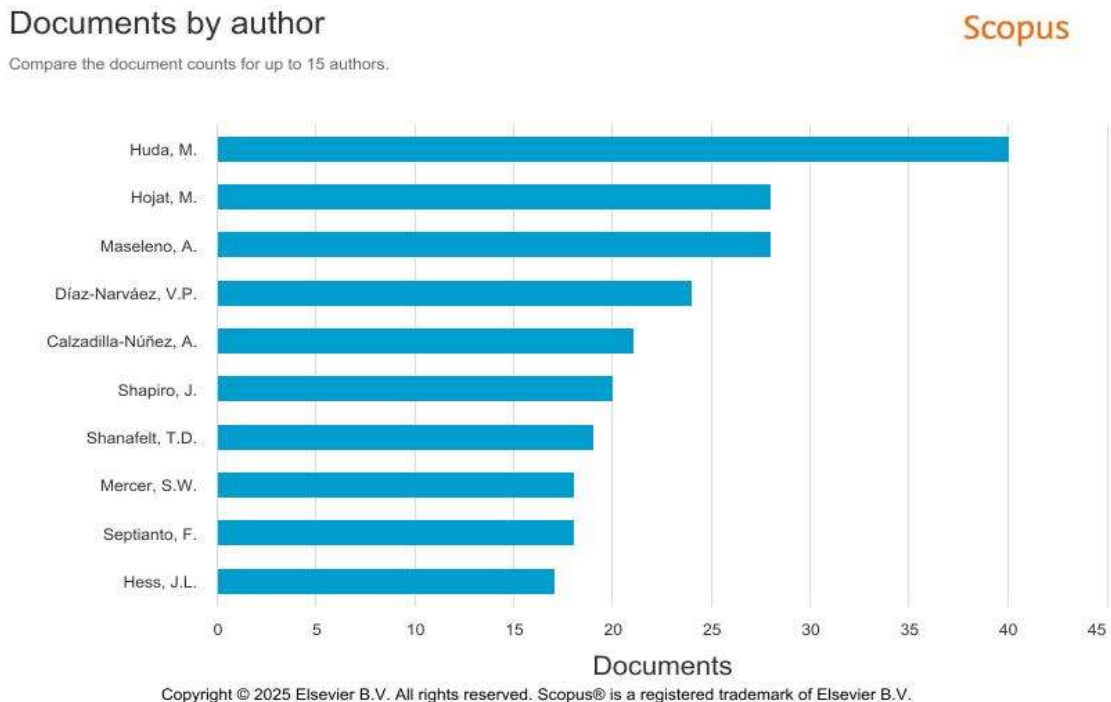

Рис. 1. Автори, які опублікували найбільше праць з проблем цінностей студентів-медиків (дані з бази Scopus за 1963-2025рр.)

За результатами контент-аналізу наукових праць учених, які представили у виданнях наукометричної бази Scopus найбільше досліджень із тематики, що нас цікавить, ми визначили перелік цінностей студентів-медиків, які, на думку зарубіжних науковців, є сьогодні особливо актуальними (табл. 1).

Таблиця 1

Цінності студентів-медиків у контексті зарубіжних досліджень

Автори	Цінності
Huda et al., 2018	корпоративна соціальна відповідальність, баланс між служінням і навчанням, навчання служінню, усвідомлення відповідальності, моральні цінності, що ґрунтуються на стійкості
Huda 2019	професійні та етичні зобов'язання в основі впровадження технологій
Irawan et al., 2019	якісна робота, відповідальність, ввічливість до відвідувачів/пацієнтів
Jermisittiparsert et al., 2020	культура мовлення, емпатія у спілкуванні (вміння розпізнавати емоції мовця)
Gonnella et al., 2022	клінічна емпатія, міжпрофесійна співпраця
Hojat, 2016; Hojat et al., 2013, 2018, 2019, 2020; Díaz-Narváez et al., 2024	співчутлива турбота, гуманний догляд,

Pertuz Meza et al., 2024	емпатія у міжособистісних та професійних відносинах, емпатія як засіб зцілення для пацієнтів та лікарів
Nojat et al., 2012	відповідальність і підзвітність, спільні повноваження, міждисциплінарна освіта
Vilca et al., 2024	сімейна адаптивність, згуртованість, ментальне здоров'я

Представлену у сучасному науковому дискурсі систему цінностей студентів-медиків можна класифікувати за їх змістом на три групи: соціальні та моральні, комунікативні, професійні (табл. 2).

Таблиця 2

Класифікація цінностей студентів-медиків

Соціальні та моральні цінності	Комунікативні цінності	Професійні цінності
корпоративна, соціальна, відповідальність	ввічливість до відвідувачів/пацієнтів	професійні та етичні зобов'язання в основі впровадження технологій
баланс між служінням і навчанням; навчання служінню	культура мовлення	ментальне здоров'я
усвідомлення відповідальності	емпатія у спілкуванні (вміння розпізнавати емоції мовця)	клінічна емпатія
моральні цінності, що ґрунтуються на стійкості		міждисциплінарна освіта, міжпрофесійна співпраця
		співчутлива турбота, гуманний догляд
		емпатія у міжособистісних та професійних відносинах; відповідальність і підзвітність, спільні повноваження

Важливо, що дослідники з різних країн вказують на необхідність *соціальних та моральних цінностей* у навчанні та професійній діяльності сучасних фахівців. Адже сьогодні у світі чимало випадків, коли люди стикаються з проблемами безвідповідальності та байдужості у різних сферах суспільного життя. Як зазначають М. Huda et al., суттєвими завданнями сучасної освіти є формування корпоративної соціальної відповідальності, навчання служінню (як стратегії професійної діяльності, спрямованої на людину) та виховання моральних цінностей, що ґрунтуються на стійкості [12].

Вважаємо доречним звернення наукового дискурсу до моральних засад з огляду на технологічний бум XXI ст. та досвід цифрової ери, що детермінують не лише досягнення сучасної цивілізації, але й певні загрози чи виклики. Так, М. Huda обґрунтовує своєрідну «концепцію мудрості», якою треба «користуватися» сучасним науковцям, освітянам і практикам. Головна ідея полягає в тому, щоб фахівці дотримувалися етичних зобов'язань у процесі впровадження технологій, використовували технологічні інструменти належним чином і мудро. Такі рекомендації вченого ґрунтуються на його висновках про вплив технологій на стан людини [13].

Результати дослідження цього автора мають безпосередній стосунок до процесу формування системи академічних та професійних цінностей майбутніх лікарів. Адже для студентів-медиків сьогодні постають нові виклики, пов'язані із упровадженням інноваційних технологій в медицині, що, з одного боку, потребують правового регулювання і дотримання моральних норм, а з іншого – створюють потенційні загрози щодо зловживань. Тому теза дослідника про «концепцію мудрості» (concept of wisdom), що передбачає урахування моральних принципів під час впровадження технологічних новинок та забезпечення професійного та етичного балансу, є актуальною для формування освітньої стратегії у медичних університетах України.

Окрему групу у системі цінностей сучасних фахівців становлять *комунікативні цінності*. Наприклад, автори, які досліджують систему підтримки прийняття рішень щодо якості аптечного обслуговування, пов'язують якісну роботу фахівців із відповідальністю та ввічливістю до відвідувачів [14]. Сучасні дослідники акцентують на важливості культури мовлення як професійної цінності і зазначають про необхідність вміння розпізнавати емоції мовця [15], що сприятиме взаєморозумінню учасників діалогу.

Комунікативні цінності, безумовно, мають особливе значення для майбутніх лікарів, адже слово у медичній професії є одним із головних засобів лікування. Про це ми детально описали у монографії [1].

За результатами контент-аналізу можемо стверджувати, що центральною групою у системі цінностей медиків є *професійні цінності*, головним чином – емпатія та міжпрофесійна співпраця, які найчастіше ставали предметом досліджень сучасних вчених. Так, J. S. Gonnella et al., досліджуючи зв'язок між психосоціальними властивостями студентів-медиків (наприклад, особистісні якості, показники фізичного та психічного благополуччя) та їхньою готовністю до професійної діяльності, виокремлюють клінічну емпатію та міжпрофесійну співпрацю як базові професійні цінності. Автори враховують такі компоненти: сприйняття пацієнтом емпатії лікаря, співпраця лікаря та медсестри, співпраця лікаря та фармацевта, ставлення фахівців охорони здоров'я до міжпрофесійної співпраці, навчання лікаря протягом усього життя для якісного виховання студентів-медиків [5].

Відповідно до концептуальної основи міжпрофесійної співпраці лікаря і фармацевта, яку презентують у своєму дослідженні М. Hojat et al., її базовими конструкціями є «відповідальність і підзвітність», «спільні повноваження» та «міждисциплінарна освіта» [11]. Реалізація відповідних знань і навичок у процесі професійної підготовки лікарів та фармацевтів сприятиме не лише їх фаховій компетентності та взаємодії, а й підвищенню якості медичних послуг у цілому.

Щодо емпатії як професійної цінності фахівців охорони здоров'я М. Hojat et al., наголошують, що емпатія є ядром мистецтва догляду за пацієнтами, що об'єднує гуманізм та професіоналізм лікаря. Культивування емпатії – одна із універсальних цілей сучасної медичної освіти у світі, оскільки розуміння переживань, проблем, болю пацієнта в поєднанні зі здатністю передати – це розуміння та намір допомогти виражає гуманність та гарантує якість медичних послуг [9, с. 74]. Погоджуємося з думкою вчених про те, що емпатична орієнтація може сприяти як якості міжособистісних стосунків загалом, так і результатам медичної освіти та догляду за пацієнтами, зокрема [9].

Для формування навичок емпатії у студентів-медиків, дослідники рекомендують урахувувати фактори, що на це впливають. Наприклад, Y. Dávila-Rontón et al. шукали зв'язок між емпатією та стилями особистості студентів-медиків, враховуючи гендерні відмінності. Результати їхнього дослідження свідчать, що студентки мають середній бал загальної емпатії вищий, ніж чоловіки, з відмінностями, залежно від рівня освіти [3].

М. Hojat et al. виявили три фактори: сприйняття перспективи, співчутлива турбота і прийняття позиції пацієнта (Walking in Patient's Shoes) [8], які можуть сприяти формуванню ефективної методики виховання емпатії у студентів-медиків. Наприклад, «примірювання» ролі пацієнта заглиблює майбутніх лікарів у внутрішній світ людини, яка потребує медичної допомоги. Вони, можуть відчувати біль, страждання, страх, розгубленість, відчай. Як зазначають Y. Pertuz Meza et al., саме емпатія лікаря і медсестри забезпечуватиме гуманний догляд за пацієнтами та підвищуватиме ймовірність успішного лікування [17].

Шукаючи шляхи ефективного виховання емпатії у майбутніх лікарів, М. Hojat et al. зробили висновок, що емпатію студентів-медиків можна посилити та підтримувати цілеспрямованою діяльністю. Вони рекомендують перегляд та обговорення відеокліпів про зустрічі з пацієнтами, з метою покращення емпатичного розуміння, лекції про емпатію в догляді за пацієнтами, фільми про расизм тощо [7]. Слушною вважаємо думку М. Hojat (2016) про те, що емпатія цілюща як для тих, хто її отримує, так і для тих, хто її дарує [6]. Тому таку тезу варто використовувати в контексті мотивації сучасних студентів-медиків, щоб вони формували навички емпатії, адже це позитивно впливатиме і на них самих.

V. P. Díaz-Narváez et al., досліджуючи емпатію в контексті професійної підготовки стоматологів, радять студентам розвинути афективний компонент емпатії у взаємодії з викладачами, підвищуючи свою загальну емпатію.

Розуміння та виховання емпатії у студентів-стоматологів і викладачів може значно покращити догляд за пацієнтами та прихильність до лікування, а також підвищити задоволеність пацієнтів і стоматологів [4].

Оскільки емпатія є складним і багатовимірним атрибутом відносин між різними суб'єктами медичних правовідносин, вчені роблять спроби пояснити емпатичну поведінку на основі інших змінних. Емпіричні дані, здобуті А. А. Acosta-Martínez et al., показують, що емпатія може бути результатом впливу кількох факторів, одним із яких є стійкість [2]. Ці дані підтверджують результати нашого дослідження [16], згідно з якими студенти-медики визначили стресостійкість як одну із найважливіших ціннісних рис лікаря, що сприяє його професійній діяльності. Отже, висока культура ментального здоров'я медиків у цілому створює умови для формування у них емпатії.

Також важливими є висновки вчених, що досліджують вплив сімейних, соціальних факторів на професійну готовність майбутніх медиків. Зокрема, L. W. Vilca et al. зазначають про сімейну адаптивність та згуртованість як важливі риси студентів-медиків, що допомагають долати тривогу, депресію, зміцнювати ментальне здоров'я в умовах дискримінації та труднощів [18]. З цього приводу варто було б звернути увагу на потребу впровадження в освітній процес в Україні відповідного комплексного курсу з підготовки молоді до сімейного життя.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Результати дослідження засвідчили, що проблематика студентських цінностей перебуває у полі зору вчених із різних галузей, а отже, міждисциплінарний підхід у вищій медичній освіті є важливою умовою ефективного формування професійних цінностей майбутніх лікарів.

Представлена у віртуальному науковому дискурсі система цінностей студентів-медиків допомагає визначити акценти (пріоритети) розвитку сучасної науки та освіти, що підтверджують потребу не зменшувати, а зберігати чи, навіть, збільшувати обсяг соціокультурних, гуманітарних навчальних дисциплін для майбутніх фахівців охорони здоров'я (бо саме так можна забезпечити мотивацію та формування клінічної емпатії, в основі якої лежать моральні, гуманістичні цінності).

Окрема увага вчених щодо комунікативних цінностей вказує на потребу вдосконалення методики формування культури мовлення студентів-медиків, розвитку їх комунікативних навичок, зокрема із застосуванням цифрових технологій.

Дослідження показало, що широке обговорення науковцями з різних країн питань етичних зобов'язань у процесі впровадження технологій є важливим чинником удосконалення освітніх програм з біоетики у медичних університетах, оскільки, головна ідея полягає в тому, щоб майбутні медичні фахівці мали

сформовані чіткі переконання у дотриманні етичних принципів під час застосування технологій у медичній галузі.

Обґрунтування багатьма вченими емпатії як професійної цінності й умови співчутливої турботи (compassionate care) та гуманного догляду (humane care) у сфері охорони здоров'я сприятиме формуванню медичних освітніх програм, в яких емпатія буде однією з ключових професійних компетентностей студентів-медиків. Результати дослідження можуть сприяти вдосконаленню освітніх програм з метою формування навичок зміцнення ментального здоров'я, стійкості, що впливають на емпатичну поведінку майбутніх лікарів, а також допомагають долати труднощі і дискримінацію в сімейному/суспільному середовищі. Крім цього, отримані дані, які відображають позитивний досвід педагогічної практики, сприятимуть покращенню методики формування емпатії студентів-медиків шляхом цілеспрямованої діяльності, рольових ігор (зокрема, прийняття ролі пацієнта).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Христенко О. Теоретико-методичні засади розвитку системи цінностей студентів у медичних закладах вищої освіти України (друга половина XX – початок XXI ст.) / наук. ред. А. В. Вихрущ. Тернопіль: ТНМУ «Укрмедкнига». 2023. 432 с.
2. Acosta-Martínez A. A., Sandoval M. A., Monterroza L. G., Reyes-Reyes F., Reyes-Reyes A., Quiro L. A., & Díaz-Narváez V. P. (2024). Resilience as a Modulating Factor of Empathy in Medical Students. *Medicina Clínica y Social*. 2024. Vol. 8. No. 2. P. 207–212. <https://doi.org/10.52379/mcs.v8i2.409> (дата звернення: 25.06.2025).
3. Dávila-Pontón Y., Reyes-Reyes A., Calzadilla-Núñez A., Utsman R., Torres-Martínez P. A., & Díaz-Narváez V. P. Empathy and personality styles in Medical Students. *Revista Colombiana de Psicología*. 2020. Vol. 29. No. 2. P. 73–87. <https://doi.org/10.15446/rcp.v29n2.82988> (дата звернення: 25.06.2025).
4. Díaz-Narváez V. P., Huberman-Casas J., Nakouzi-Momares J. A., Alarcón-Ureta C., Jaramillo-Cavieres P. A., Espinoza-Retamal M., & Reyes-Reyes F. Levels of Empathy in Students and Professors with Patients in a Faculty of Dentistry. *Behavioral Sciences*. 2024. Vol. 14. No. 9. P. 817. <https://doi.org/10.3390/bs14090817> (дата звернення: 25.06.2025).
5. Fifty Years of Findings from the Jefferson Longitudinal Study of Medical Education / Gonnella J.S., Callahan C.A., Veloski J.J., DeSantis J., & Hojat M. Springer, 2022. 251 p. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-85379-2> (дата звернення: 23.06.2025).
6. Hojat M. Empathy in Health Professions Education and Patient Care. Springer Cham., 2016. 441 p. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-27625-0> (дата звернення: 25.06.2025).
7. Hojat M., Axelrod D., Spandorfer J., & Mangione S. Enhancing and sustaining Empathy in Medical Students. *Medical Teacher*. 2013. Vol. 35. No. 12. P. 996–1001. <https://doi.org/10.3109/0142159X.2013.802300> (дата звернення: 25.06.2025).
8. Hojat M., DeSantis J., Shannon S.C., Mortensen L. H., Speicher M. R., Bragan L., ... & Calabrese L. H. The Jefferson Scale of Empathy: a nationwide study of measurement properties, underlying components, latent variable structure, and national norms in medical students. *Advances in Health Sciences Education*. 2018. Vol. 23. P. 899–920. <https://doi.org/10.1007/s10459-018-9839-9> (дата звернення: 25.06.2025).
9. Hojat M., DeSantis J., Shannon S. C., Speicher M. R., Bragan L., & Calabrese L. H. Empathy as related to gender, age, race and ethnicity, academic background and career interest: A

nationwide study of osteopathic medical students in the United States. *Medical Education*. 2020. Vol. 54. P. 571–581. <https://doi.org/10.1111/medu.14138> (дата звернення: 25.06.2025).

10. Hojat M., Shannon S., DeSantis J., Speicher M., Bragan L., & Calabrese L. **Empathy in Medicine** National Norms for the Jefferson Scale of Empathy: A Nationwide Project in Osteopathic Medical Education and Empathy (POMEE). *Journal of Osteopathic Medicine*. 2019. Vol. 119. No. 8. P. 520–532. <https://doi.org/10.7556/jaoa.2019.091> (дата звернення: 25.06.2025).

11. Hojat M., Spandorfer J., Isenberg G. A., Vergare M. J., Fassihi R., & Gonnella J. S. Psychometrics of the scale of attitudes toward physician–pharmacist collaboration: A study with medical students. *Medical Teacher*. 2012. Vol. 34. No. 12. P. 833–837. <https://doi.org/10.3109/0142159X.2012.714877> (дата звернення: 27.06.2025).

12. Huda M., Mulyadi D., Hananto A. L., Nor Muhamad N. H., Mat Teh K. S., & Don A. G. Empowering corporate social responsibility (CSR): insights from service learning. *Social Responsibility Journal*. 2018. Vol. 14. No. 4. P. 875–894. <https://doi.org/10.1108/SRJ-04-2017-0078> (дата звернення: 23.06.2025).

13. Huda M. Empowering application strategy in the technology adoption: Insights from professional and ethical engagement. *Journal of Science and Technology Policy Management*. 2019. Vol. 10. No. 1. P. 172–192. <https://doi.org/10.1108/JSTPM-09-2017-0044> (дата звернення: 24.06.2025).

14. Irawan D., Huda M., Teh K. S. M., Ihwani S. S., Rashid M. H., Febriana & Maselena A. Decision support system for determining pharmacy service quality. *Journal of Computational and Theoretical Nanoscience*. 2019. Vol. 16. No. 12. P. 4970–4978. <https://doi.org/10.1166/jctn.2019.8550> (дата звернення: 23.06.2025).

15. Jermittiparsert K., Abdurrahman A., Siriattakul P., Sundeeva L.A., Hashim W., Rahim R., & Maselena A. Pattern recognition and features selection for speech emotion recognition model using deep learning. *International Journal of Speech Technology*. 2020. Vol. 23. P. 799–806. <https://doi.org/10.1007/s10772-020-09690-2> (дата звернення: 23.06.2025).

16. Khrystenko O. M., Vykhrushch A. V., Fedoniuk L. Ya., & Oliinyk N. Ya. Personal values of future doctors. *Wiadomosci lekarskie*. 2022. Vol. 75. No. 8 (2). P. 2020–2025. <https://doi.org/10.36740/WLek202208214> (дата звернення: 27.06.2025).

17. Pertuz Meza Y., Reyes Ríos L. A., Gamarra-Moncayo J., Reyes-Reyes F., Reyes-Reyes A., & Díaz-Narváez V. Empathic behavior in nursing and medicine students. *Revista Cuidarte*. 2024. Vol. 15. No. 3. e4007. <https://doi.org/10.15649/cuidarte.4007> (дата звернення: 27.06.2025)

18. Vilca L.W., Díaz-Narváez V., Hidalgo W.P., Van Niekerk Bakit N., Reyes P. M., Herazo-Beltrán Ya., ... & Mendoza M. C. Evaluation of the psychometric properties of the family adaptability and cohesion scale (FACES III) through item response theory models in students from Chile and Colombia. *BMC Psychology*. 2024. Vol. 12, 23. <https://doi.org/10.1186/s40359-024-01526-x> (дата звернення: 25.06.2025).

REFERENCES

1. Khrystenko O. Teoretyko-metodychni zasady rozvytku systemy tsinnostey studentiv u medychnykh zakladah vyshchoyi osvity Ukrainy (druga polovyna XX – pochatok XXI st.) [Theoretical and Methodological Framework for Development of the Value System of Students in the Institutions of Higher Medical Education of Ukraine (second half of the 20th– beginning of the the 21st century)] / A. V. Vykhrushch, Ed. Ternopil: TNMU «Ukrmedknyga». 2023. 432 p. [in Ukrainian]

2. Acosta-Martínez A. A., Sandoval M. A., Monterroza L. G., Reyes-Reyes F., Reyes-Reyes A., Quiro L. A., & Díaz-Narváez V. P. (2024). Resilience as a Modulating Factor of Empathy

in Medical Students. *Medicina Clinica y Social*. 2024. Vol. 8. No. 2. P. 207–212. <https://doi.org/10.52379/mcs.v8i2.409> (date of access: 25.06.2025).

3. Dávila-Pontón Y., Reyes-Reyes A., Calzadilla-Núñez A., Utsman R., Torres-Martínez P.A., & Díaz-Narváez V.P. Empathy and personality styles in Medical Students. *Revista Colombiana de Psicología*. 2020. Vol. 29. No. 2. P. 73–87. <https://doi.org/10.15446/rcp.v29n2.82988> (date of access: 25.06.2025).

4. Díaz-Narváez V. P., Huberman-Casas J., Nakouzi-Momares J. A., Alarcón-Ureta C., Jaramillo-Cavieres P. A., Espinoza-Retamal M., ... & Reyes-Reyes F. Levels of Empathy in Students and Professors with Patients in a Faculty of Dentistry. *Behavioral Sciences*. 2024. Vol. 14. No. 9. P. 817. <https://doi.org/10.3390/bs14090817> (date of access: 25.06.2025).

5. Fifty Years of Findings from the Jefferson Longitudinal Study of Medical Education / Gonnella J.S., Callahan C.A., Veloski J.J., DeSantis J., & Hojat M. Springer, 2022. 251 p. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-85379-2> (date of access: 23.06.2025).

6. Hojat M. Empathy in Health Professions Education and Patient Care. Springer Cham., 2016. 441 p. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-27625-0> (date of access: 25.06.2025).

7. Hojat M., Axelrod D., Spandorfer J., & Mangione S. Enhancing and sustaining Empathy in Medical Students. *Medical Teacher*. 2013. Vol. 35. No. 12. P. 996–1001. <https://doi.org/10.3109/0142159X.2013.802300> (date of access: 25.06.2025).

8. Hojat M., DeSantis J., Shannon S.C., Mortensen L. H., Speicher M. R., Bragan L., & Calabrese L. H. The Jefferson Scale of Empathy: a nationwide study of measurement properties, underlying components, latent variable structure, and national norms in medical students. *Advances in Health Sciences Education*. 2018. Vol. 23. P. 899–920. <https://doi.org/10.1007/s10459-018-9839-9> (date of access: 25.06.2025).

9. Hojat M., DeSantis J., Shannon S. C., Speicher M. R., Bragan L., & Calabrese L. H. Empathy as related to gender, age, race and ethnicity, academic background and career interest: A nationwide study of osteopathic medical students in the United States. *Medical Education*. 2020. Vol. 54. P. 571–581. <https://doi.org/10.1111/medu.14138> (date of access: 25.06.2025).

10. Hojat M., Shannon S., DeSantis J., Speicher M., Bragan L., & Calabrese L. **Empathy in Medicine** National Norms for the Jefferson Scale of Empathy: A Nationwide Project in Osteopathic Medical Education and Empathy (POMEE). *Journal of Osteopathic Medicine*. 2019. Vol. 119. No. 8. P. 520–532. <https://doi.org/10.7556/jaoa.2019.091> (date of access: 25.06.2025).

11. Hojat M., Spandorfer J., Isenberg G. A., Vergare M. J., Fassihi R., & Gonnella J. S. Psychometrics of the scale of attitudes toward physician–pharmacist collaboration: A study with medical students. *Medical Teacher*. 2012. Vol. 34. No. 12. P. 833–837. <https://doi.org/10.3109/0142159X.2012.714877> (date of access: 27.06.2025).

12. Huda M., Mulyadi D., Hananto A. L., Nor Muhamad N. H., Mat Teh K. S., & Don A. G. Empowering corporate social responsibility (CSR): insights from service learning. *Social Responsibility Journal*. 2018. Vol. 14. No. 4. P. 875–894. <https://doi.org/10.1108/SRJ-04-2017-0078> (date of access: 23.06.2025).

13. Huda M. Empowering application strategy in the technology adoption: Insights from professional and ethical engagement. *Journal of Science and Technology Policy Management*. 2019. Vol. 10. No. 1. P. 172–192. <https://doi.org/10.1108/JSTPM-09-2017-0044> (date of access: 24.06.2025).

14. Irawan D., Huda M., Teh K. S. M., Ihwani S. S., Rashid M. H., Febriana & Maselena A. Decision support system for determining pharmacy service quality. *Journal of Computational and Theoretical Nanoscience*. 2019. Vol. 16. No. 12. P. 4970–4978. <https://doi.org/10.1166/jctn.2019.8550> (date of access: 23.06.2025).

15. Jermittiparsert K., Abdurrahman A., Siriattakul P., Sundeeva L.A., Hashim W., Rahim R., & Maselena A. Pattern recognition and features selection for speech emotion recognition model using deep learning. *International Journal of Speech Technology*. 2020. Vol. 23. P. 799–806. <https://doi.org/10.1007/s10772-020-09690-2> (date of access: 23.06.2025).

16. Khrystenko O. M., Vykhreshch A. V., Fedoniuk L. Ya., & Oliinyk N. Ya. Personal values of future doctors. *Wiadomosci lekarskie*. 2022. Vol. 75. No. 8 (P. 2). P. 2020–2025. <https://doi.org/10.36740/WLek202208214> (date of access: 27.06.2025).

17. Pertuz Meza Y., Reyes Ríos L. A., Gamarra-Moncayo J., Reyes-Reyes F., Reyes-Reyes A., & Díaz-Narváez V. Empathic behavior in nursing and medicine students. *Revista Cuidarte*. 2024. Vol. 15. No. 3. e4007. <https://doi.org/10.15649/cuidarte.4007>

18. Vilca L.W., Díaz-Narváez V., Hidalgo W.P., Van Niekerk Bakit N., Reyes P. M., Herazo-Beltrán Ya., ... & Mendoza M. C. Evaluation of the psychometric properties of the family adaptability and cohesion scale (FACES III) through item response theory models in students from Chile and Colombia. *BMC Psychology*. 2024. Vol. 12, 23. <https://doi.org/10.1186/s40359-024-01526-x> (date of access: 25.06.2025).

VALUES OF MEDICAL STUDENTS IN INTERNATIONAL SCIENTIFIC DISCOURSE

Olha DANKOVYCH

Candidate of Pedagogical Sciences (PhD),
Associate Professor at the Higher School Pedagogy
and Social Sciences Department,
Ivan Horbachevsky Ternopil National Medical University,
Ternopil, Ukraine
ORCID: 0000-0001-6036-2829
e-mail: hrystencko@tdmu.edu.ua

Abstract. In the article the main values of medical students in the context of international scientific research have been analyzed and the impact of their implementation on improving the educational process at medical universities in Ukraine has been characterized. According to the results of the content analysis of scientific works of foreign scientists, three groups of relevant values were identified: social and moral, communicative, and professional. It was found that the values of medical students are the subject of research by scientists from various fields of science, which actualizes the interdisciplinary approach in higher medical education as a condition for the effective forming of professional values of future doctors. It is substantiated that the system of values of medical students presented in the virtual scientific discourse indicates the need to keep the volume of socio-cultural, humanitarian academic disciplines for future healthcare professionals. Since in this way it is possible to ensure the forming of clinical empathy of future doctors, which is based on the moral, humanistic values of the personality. It is concluded that a broad discussion by scientists from different countries of the problem of ethical obligations in the process of implementing technologies will contribute to the improvement of bioethics curricula at medical universities. As well, the substantiation by modern scientists of empathy as a professional value and a condition for compassionate and humane care in the field of healthcare will contribute to the development of medical curricula in which empathy will be one of the key professional competencies. The results of the study will help to improve the methodology for forming empathy in medical students through purposeful activities, role-playing (taking on the role of a patient).

Key words: values, moral values, professional values, medical students, empathy.

Стаття надійшла до редакції 25.09.2025 р.

Стаття прийнята до друку після рецензування 08.10.2025 р.